

Nr 285.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående omorganisation av statens informationsstyrelse m. m.; given Stockholms slott den 19 maj 1944.

Kungl. Maj:t vill härmed under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över utrikesdepartementsärenden för denna dag föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Christian Günther.

Utdrag av protokollet över utrikesdepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 19 maj 1944.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, QUENSEL, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF, RUBBESTAD.

Ministern för utrikes ärendena anför efter gemensam beredning med cheferna för finans- och ecklesiastikdepartementen.

Informationsstyrelsens nuvarande organisation.

För statens informationsstyrelse hava i statsverkspropositionen till innevarande års riksdag (III ht., s. 30 ff.) upptagits två förslagsanslag, nämligen dels 240 000 kronor till avlöningar, dels ock 60 000 kronor till omkostnader. Beträffande Kungl. Maj:ts framställningar om anslag till dessa ändamål har riksdagen i skrivelse den 23 februari 1944 (nr 3) förklarat sig komma att framdeles anmäla sina beslut. I statsverkspropositionen (VIII ht., s. 573 ff.) har vidare äskats ett reservationsanslag av 140 000 kronor till åtgärder för

civil folkberedskap, avsett att bestrida kostnaderna för den inom styrelsen upprättade fristående sektionen för kulturell folkberedskap m. m. För innevarande budgetår har riksdagen för bestridande av dessa kostnader anvisat ett reservationsanslag av 200 000 kronor. Med hänsyn till förefintlig reservation har anslaget emellertid ansetts kunna för nästinstundande budgetår sänkas till 140 000 kronor. Vid behandlingen av sistnämnda anslagsfråga hemställde statsutskottet, under hänvisning till storleken av den å anslaget befintliga reservationen, att riksdagen för ändamålet måtte för nästa budgetår anvisa ett belopp av 90 000 kronor. Fem av utskottets ledamöter reserverade sig emellertid för en ytterligare begränsning av anslaget, nämligen till 40 000 kronor. Vid föredragningen av ärendet i kamrarna stannade dessa i olika beslut, i det att första kammaren biföll utskottets förslag, medan andra kammaren biträdde reservationen. Riksdagen har därefter i skrivelse den 15 april 1944 (nr 8) förklarar sig skola framdeles anmäla sitt beslut. Jag får nu anmäla, att fråga uppkommit om en omorganisation av statens informationsstyrelse i förenklande och avvecklande riktning samt att denna fråga och därav föranledda förändrade beräkningar av de för styrelsens verksamhet erforderliga anslagen torde böra föreläggas riksdagen.

Statens informationsstyrelse består jämlikt en av Kungl. Maj:t den 26 januari 1940 utfärdad instruktion (SFS nr 60/1940, ändrad genom SFS nr 920/1940 och 777/1941) av en ordförande och chef, en vice ordförande och souschef, chefen för utrikesdepartementets pressbyrå, högst två militära ledamöter samt ytterligare högst tre ledamöter, samtliga — utom pressbyråchefen, som är självskriven — förordnade av Kungl. Maj:t. Från och med hösten 1941 hava i styrelsen tjänstgjort två militära ledamöter, av vilka den ene varit chefen för försvarsstabens press- och filmavdelning; de sistnämnda civila ledamöterna hava sedan år 1941 varit chefen för statens biografbyrå, verkställande direktören för Radiotjänst och verkställande direktören för Tidningarnas Telegrambyrå.

Inom informationsstyrelsen finnas, förutom ett gemensamt sekretariat, fyra avdelningar, nämligen administrativa avdelningen, allmänna avdelningen, upplysningsavdelningen samt rådgivnings- och dispensavdelningen. Därtill kommer den jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 31 maj 1940 inom styrelsen upprättade sektionen för kulturell folkberedskap, för vars verksamhet medel anvisats under riksstatens åttonde huvudtitel.

Sekretariatet består av en förste sekreterare. Administrativa avdelningens personal utgöres av avdelningschefen, vilken har deltidstjänst, samt en registrator och räkenskapsförare. Allmänna avdelningen består av avdelningschef och en sekreterare. Å upplysningsavdelningen tjänstgöra, utom avdelningschefen, en förste sekreterare och två sekreterare. Rådgivnings- och dispensavdelningens personal utgöres av avdelningschefen, en förste sekreterare och fyra assistenter. Härtill komma tretton kvinnliga biträden samt fyra expeditions- och kontorsvakter. Sektionen för folkberedskap omfattar, utom sektionschefen, en sekreterare, en assistent, två kvinnliga biträden och en expeditionsvakt.

De löpande ärendena fördelas å de olika avdelningarna på huvudsakligen följande sätt.

Till *administrativa avdelningen* höra frågor rörande styrelsens organisation, personal, ekonomi, lokaler, inventarier och dylikt.

Allmänna avdelningen har att fullgöra på styrelsen ankommande uppgifter i fråga om övervakningen av utländsk propaganda och därmed sammanhängande frågor. Den medverkar i övrigt vid upprätthållandet av förbindelserna med pressen beträffande politiska frågor och svarar för samarbetet med andra myndigheter i ämnen, som ej tillhöra annan avdelnings handläggning. Vissa i styrelsens bild- och filmverksamhet ingående ärenden hänföras även till allmänna avdelningen.

Såsom *upplysningsavdelningens* viktigaste uppgift framstår omhändertagandet av den egentliga krisinformationen, d. v. s. upplysningsverksamheten rörande folkhushållningsfrågor i syfte att hålla allmänheten underrättad om motiven till och innebörden av de statliga krisåtgärderna ävensom sådana propagandakampanjer, som sammanhånga med krisinformationen. Avdelningen utsände sålunda under år 1943 sammanlagt 486 artiklar, av vilka ett stort antal voro illustrerade, samt 8 650 matriser och klichéer. Till denna verksamhet anknyter sig också utgivandet av tidskriften »Från departement och nämnder», som utgår i en upplaga av 9 500 exemplar. De betalande abonnenternas antal är för närvarande 3 363. Upplysningsavdelningen omhändertar vidare anordnandet av de s. k. informationsdagarna för pressen och av resor för pressmän. Som regel hava organiserats sammanlagt fyra dylika informationsdagar om året. Vid samtliga har ministern för utrikes ärendena lämnat en översikt av det utrikespolitiska läget, varjämte i regel en representant för försvarsmakten redogjort för militära frågor. Pressresorna, som anordnats ett par gånger om året, hava plägat omfatta ett tjugutal pressmän och avse för folkförsörjningen betydelsefulla förhållanden i en viss del av landet. Avdelningen ombesörjer slutligen genomgången av periodiska skrifter och det därvid framkomna materialets bearbetning till pressöversikter samt klippens arkivering. Den sammanställer och utsänder sålunda alla vardagar två pressöversikter i inrikes-, respektive utrikesfrågor; vardera översikten utgår i en upplaga av omkring 500 exemplar, huvudsakligen till befattningshavare i olika statliga myndigheter och i statens krisorgan.

På *rådgivnings- och dispensavdelningen* ankommer att handlägga ärenden angående tillämpningen av det i kungörelsen den 12 april 1940 (nr 197) stadgade förbudet mot offentliggörande i tryck av vissa underrättelser om krigsmakten m. m. ävensom av det genom kungörelsen den 31 augusti 1940 (nr 302), med därtill genom kungörelsen den 13 februari 1942 (nr 38) gjort tillägg, utfärdade förbudet mot utförelse av flygfotografier m. m. Under år 1943 tillstyrkte avdelningen utförelse eller lämnade tillstånd därtill beträffande 2 690 fotografier, filmer eller andra bilder. Avdelningen har därjämte till uppgift att meddela råd och anvisningar i andra publicitetsfrågor. Omkring 4 200 muntliga sådana förfrågningar registrerades under år 1943. Den utfärdar vidare kommunikéer i vissa ärenden, bland annat angående fall av

spioneri och olovlig underrättelseverksamhet, samt utsänder till tidningarna cirkulär med förtroliga vädjanden i publicitetsfrågor och med konfidentiella upplysningar.

Vad slutligen *sektionen för kulturell folkberedskap* beträffar torde få hänvisas till den redogörelse, som i årets statsverksproposition (VIII ht., s. 573 ff.) lämnats för dess organisation och verksamhet.

1943 års riksdag.

Frågan om en omorganisation av statens informationsstyrelse har tidigare behandlats av riksdagen. Vid 1943 års riksdags vårsession hemställdes i en i andra kammaren av herrar Andersson i Göteborg och Nilsson i Stockholm avgiven motion (nr 3), att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t föreslå vidtagande av sådana organisatoriska åtgärder till förbättrande av informationsverksamheten, att konsekvensen och kontinuiteten bättre tillgodosåges och en snabbare och pålitligare upplysningstjänst utvunnes. Motionärerna, som hänvisade till ett flertal inträffade fall, förklarade sig anse, att såväl den utrikespolitiska upplysningsverksamheten som informationstjänsten rörande folkförsörjningen och vissa därmed sammanhängande frågor fungerade otillfredsställande. Sin kritik av den gällande ordningen sammanfattade motionärerna på i huvudsak följande sätt. Överblick saknades över det område, som verksamheten skulle täcka. Intet auktoritativt organ funnes, som från informationssynpunkt inifrån följde händelserna på utrikespolitikens och folkförsörjningens områden och som självständigt kunde taga och fullfölja initiativ i upplysningsverksamheten. De existerande informationsorganen vore i alla situationer underordnade departement samt civila och militära myndigheter och saknade möjlighet att förhandla på jämlik fot i informationsärendena. Informationsstyrelsen hade med sin nuvarande ställning och organisation svårt att bemästra bristerna inom informationsväsendet. Vad särskilt beträffar upplysningsverksamheten i utrikespolitiska angelägenheter vore styrelsens möjligheter att hävda informationssynpunkter desto mindre, som denna verksamhet enligt styrelsens instruktion principiellt vore undandragen styrelsen. Under det att utrikesdepartementet vore i styrelsen företrätt av chefen för dess pressbyrå, vore andra departement, som hade stora intressen att tillvarataga på krisinformationens område, såsom folkhushållnings- och socialdepartementen, icke representerade där. Såsom resultat av sin kritik underströko motionärerna nödvändigheten av att giva informationsväsendet en mer auktoritativ ställning, varvid dess position i förvaltningen borde stärkas och verksamheten vid sin inordning i administrationen borde placeras så centralt, att dess chef själv finge överblick över och tillgång till alla informationer. Ehuru motionärerna ansett, att det funnes skäl, som talade för den tidigare framförda tanken, att ett särskilt konsultativt statsråd skulle tillsättas med uppgift att handlägga upplysningsverksamheten, funne motionärerna möjligheterna för dess förverkligande vara starkt begränsade. Den ämbetsman, som skall handhava informationstjänsten, borde enligt motionärerna äga möjlighet till inblick i de överväganden, som fö-

regå regeringsbeslut, och tillgång till det material av hemlig beskaffenhet, som ligger på de beslutande instansernas bord. Tänkbart vore, att denne ämbetsman kunde givas statssekreterares tjänsteställning.

Över motionen yttrade sig informationsstyrelsen. Den framhöll därvid att, även om den icke kunde i allo dela motionärernas uppfattning beträffande de särskilda fall, med vilka de exemplifierat sin kritik, den likväl måste ansluta sig till den allmänna syn på ifrågavarande förhållanden, som kommit till uttryck i motionen. Splittringen i organisatoriskt hänseende vore iögonenfallande. Bland annat vore styrelsen instruktionsenligt förhindrad att självständigt fatta beslut i publicitetsärenden rörande Sveriges förhållande till främmande makter och saknade möjlighet att på ett avgörande sätt öva inflytande på dessa. Informationsstyrelsen ville icke dölja, att dessa organisatoriska svagheter utgjorde en allvarlig belastning i styrelsens arbete, vilka ej sällan vållade väsentligt avbräck i de bästa bemödanden. Styrelsen kunde förbehållslöst ansluta sig till motionärernas uppfattning, att informationsväsendet måste givas en mer auktoritativ ställning. Enligt styrelsens uppfattning låge det förnämsta hindret för strävandena att ernå snabbhet och säkerhet i informationsarbetet däri, att informationsväsendet saknade direkt anknytning till regeringen. Därest det finge en självständig, omedelbart i regeringen förankrad position, skulle det erhålla en enhetlig ledning, vilken tillika vore väl initierad och besatte erforderlig auktoritet. Den mest rationella lösningen av problemet vore att inrätta ett särskilt departement för informationsärendena, vari såväl informationsstyrelsen som utrikesdepartementets pressbyrå uppginge och som även hade att utöva högsta ledningen av den militära informationstjänsten. Då ett så vittutseende projekt i rådande läge knappast kunde förverkligas, skulle de framförda önskemålen i stället åtminstone tills vidare kunna tillgodoses genom att informationsväsendet i sin helhet underställdes ett konsultativt statsråd. För en sådan anordning syntes praktiska hinder ej möta. Till statsrådets förfogande borde ställas en särskild tjänsteman, förslagsvis med statssekreterares tjänsteställning, på vilken det skulle ankomma att svara för den omedelbara kontakten med riksdagen och departementen ävensom med de krisorgan samt övriga verk och institutioner, som hava att tillhandahålla informationsmaterial. Såsom arbetsorgan åt det konsultativa statsrådet borde informationsstyrelsen fungera. Utrikesdepartementets pressbyrå skulle även i fortsättningen beträffande vissa arbetsuppgifter bibehållas vid sin nuvarande ställning i förhållande till departementschefen. Vad angår informationsverksamheten inom landet borde däremot pressbyrån inordnas under det konsultativa statsrådets ledning. Enligt informationsstyrelsens mening skulle en reformering av informationsväsendet efter dessa riktlinjer vara ägnad att utan stora kostnader och genomgripande förändringar i görligaste mån undanröja dess nuvarande svagheter. Styrelsen ville därför för sin del förorda, att en sådan reform utan dröjsmål genomfördes.

Riksdagen förklarade emellertid (rd. skr. 454/1943), att den icke ansett sig böra bifalla förslaget om att vissa åtgärder skulle vidtagas, som syftade till

en ytterligare centralisation av informationsverksamheten, helst som en reform i dylik riktning kunde befaras medföra, att informationsstyrelsen finge karaktär av permanent institution. Riksdagen framhöll, att den verksamhet, som informationsstyrelsen utövar, vore helt betingad av rådande krisförhållanden och alltså borde avvecklas liksom den övriga krisapparaten. Frågan om att fast inordna informationsstyrelsen i administrationen hade för övrigt på ett långt tidigare stadium under kriget varit föremål för övervägande men då ej ansetts lämpligen böra föranleda åtgärd. Riksdagen fann för sin del icke, att behovet av en dylik organisationsändring vid dåvarande tidpunkt skulle vara mera angeläget. Med det anförda ville riksdagen hava framhållit, att den icke funnit anledning föreligga att i dåvarande läge genomföra några ändringar i informationsstyrelsens organisation. Däremot hade det syntts riksdagen önskvärt, om inom ramen av den nuvarande organisationen åtgärder kunde vidtagas i syfte att så långt möjligt vore på denna väg bereda informationsstyrelsen bättre möjlighet att erhålla överblick över och tillgång till olika verks och myndigheters informationsmaterial.

I sistnämnda avseende torde böra nämnas, att styrelsen sedermera med statssekreterarna i samtliga departement under hand träffat överenskomme om att genom deras förmedling fortlöpande hållas underrättad rörande frågor av betydelse för sådan statlig informationsverksamhet, varmed styrelsen har att taga befattning. Därjämte har efter samråd med ministern för utrikes ärendena träffats en anordning, enligt vilken styrelsens ordförande regelbundet orienteras rörande aktuella utrikespolitiska ärendens läge.

1944 års riksdag.

I statsverkspropositionen till innevarande års riksdag berördes icke frågan om en omorganisation av informationsstyrelsen. De för budgetåret 1944/45 begärda förslagsanslagen till avlöningar och omkostnader för styrelsen beräknades med utgångspunkt från dennas anslagsäskanden, vilka i sin tur utgingo ifrån den nuvarande organisationen. Beträffande dessa beräkningar torde få hänvisas till statsverkspropositionen.

Däremot hava vid årets riksdag motionsvis framlagts förslag angående avveckling av styrelsen. Sålunda har i två i första kammaren av herr Lindblom m. fl. (nr 51) och i andra kammaren av herr Svensson i Ljungskile m. fl. (nr 102) väckta likalydande motioner föreslagits, att riksdagen ville vid beviljandet av anslag till informationsstyrelsen uttala, att styrelsen bör avvecklas under budgetåret 1944/45, samt att i samband därmed förslagsanslaget till avlöningar åt styrelsen måtte nedsättas till 120 000 kronor och förslagsanslaget till omkostnader åt densamma till 30 000 kronor. I motionen framhålles, att tidpunkten nu syntes vara kommen att avveckla informationsstyrelsens verksamhet. I den mån en verksamhet av den art, som styrelsen bedriver, fortfarande kunde vara behövlig, borde den kunna ordnas på ett billigare sätt än som nu vore fallet.

Vidare har i en i första kammaren av herr Ström väckt motion (nr 80) hemställts, att riksdagen måtte besluta att såsom ett led i nedskärningen av

statens, enkannerligen kristidsorganens utgifter sänka de under tredje huvudtiteln begärda anslagen till informationsstyrelsen till 140 000, respektive 30 000 kronor. I motiven till denna motion framhålles, att statens informationsstyrelse varit en av de kristidsföreteelser, som blivit mest omstridda. Informationsstyrelsens avdelning för folkberedskapens stärkande hade emellertid varit av stor betydelse och medfört mycket gagn för landet. Denna verksamhet borde fortgå, så länge kriget pågår, men kunde göras fristående. Efter kriget borde verksamheten i anpassad form läggas under ecklesiastikdepartementet såsom en folkupplysningsdetalj. Övriga avdelningar inom informationsstyrelsen syntes kunna nedläggas eller i varje fall betydligt inskränkas med allra snaraste. Det vore skäligt att börja en allmän besparingsaktion beträffande de ytterst dyrbara kristidsinstitutionerna för att bereda verkligt viktiga statsintressen tillgång till erforderliga anslag och för att minska de offentliga utgifterna.

Slutligen har i en i andra kammaren av herrar Ward och Bergström framlagd motion (nr 287) hemställts, att riksdagen vid behandlingen av de under tredje huvudtiteln upptagna anslagen till informationsstyrelsen måtte uttala, att åtgärder vidtagas, som göra det möjligt att senast vid utgången av budgetåret 1944/45 helt avveckla styrelsen och dess organisation. I denna motion förklaras, att på sin tid goda skäl anförts för att en statens informationsstyrelse skulle inrättas. De i begynnelsen närda förhoppningarna beträffande styrelsen hade emellertid visat sig vara i hög grad överdrivna. Givetvis hade informationsstyrelsen och dess verksamhet haft en viss betydelse, men denna stode ej i önskad proportion till de stora kostnader, som nedlagts på den centraliserade informationsverksamheten. De uppgifter av skilda slag, som informationsstyrelsen förmedlat till pressen, ofta i syfte att förebygga publicitet, hade lika snabbt kunnat expedieras från den för de olika ärendena närmast intresserade myndigheten. Då därjämte även andra statens institutioner skaffat sig en egen presstjänst, vore den naturligaste åtgärden att med det snaraste avveckla informationsstyrelsen. Denna hade icke tagits i anspråk i väntad utsträckning och hade icke heller i övrigt kunnat svara för en tillfredsställande information. Det måste vidare ifrågasättas, huruvida icke onödigt arbete utförts inom styrelsen. Motionärerna nämna därvidlag de av denna distribuerade pressöversikterna. I fråga om den av styrelsen utgivna publikationen »Från departement och nämnder» framhålles, att denna vore synnerligen värdefull, i den mån den funne intresserade läsare. En så vidlyftig organisation som informationsstyrelsen kunde emellertid icke vara erforderlig för att utgiva en dylik redogörelse. Enligt motionärernas uppfattning fyllde informationsstyrelsen ej något ofrånkomligt behov. Vissa av dess uppgifter kunde med fördel, ej minst ur ekonomisk synpunkt, helt övertagas av ordinarie institutioner, och från vissa andra kunde statslivet utan saknad avstå. Den s. k. folkberedskapen borde kunna verka utan anslutning till informationsstyrelsen. Någon verkligt stark och avgörande motivering för anslag av tillhoppa 300 000 kronor per år till den centrala informationsverksamheten under informationsstyrelsens egid kunde knappast anföras, och det syntes

därför naturligt att inrikta sig på att med det snaraste få denna organisation avvecklad. Avvecklingen måste dock givetvis taga en viss tid. Bland annat av hänsyn till de anställda och till vissa fasta kostnader torde det ej vara möjligt att beskära de för nästa budgetår för styrelsens verksamhet äskade anslagen. Men under nämnda budgetår borde sådana åtgärder i avvecklings-syfte kunna vidtagas, att informationsstyrelsens verksamhet kunde upphöra med utgången av budgetåret 1944/45.

Professor Tunbergs förslag.

Med hänsyn till den kritik, som från olika håll framförts mot styrelsen, anmodade jag i februari 1944 styrelsens ordförande och chef, professorn S. Tunberg, att inkomma med yttrande rörande möjliga förändringar i styrelsens organisation.

Med anledning härav har Tunberg i en den 21 april 1944 dagtecknad skrivelse framlagt förslag till ändringar av informationsstyrelsens organisation och verksamhet i förenklande och avvecklande riktning. Vid skrivelsen hava fogats dels en promemoria angående den statliga informationsverksamhetens nuvarande organisation och funktions sätt, dels ock en promemoria rörande de genom upplysningsavdelningen utarbetade pressöversikterna. Innehållet i den förra promemorian motsvarar i allt väsentligt vad som i ämnet anfördes i informationsstyrelsens förut omnämnda yttrande till statsutskottet vid 1943 års riksdag; yttrandet har i sin helhet avtryckts i utskottets utlåtande nr 233/1943. Till den senare promemorian skall jag återkomma.

I sin skrivelse förklarar sig professor Tunberg utgå från den bestämda förutsättningen, att vårt lands utrikespolitiska läge icke allvarligt försvåras utan tvärtom utvecklar sig, om ock långsamt, mot en stadigvarande förbättring och stabilisering. Endast med en dylik förutsättning kunde nämligen den ifrågasatta nya planeringen med tillräckliga skäl försvaras. Han utgår likaledes ifrån att han har berättigad anledning att i möjligaste mån bevaka den anställda personalens legitima intressen. Sitt uppdrag har han slutligen fattat så, att han äger angiva linjerna för en successiv avveckling, alltså åtminstone avseende de närmaste två budgetåren. Tunbergs nu framlagda förslag åsyftar de förändringar, som anses böra genomföras under loppet av budgetåret 1944/45.

Från de anförda utgångspunkterna har Tunberg framlagt vissa förslag till inskränkningar av styrelsens organisation och verksamhet. Dessa avse styrelsens ledning, de av styrelsen genom dess upplysningsavdelning utgivna pressöversikterna, dess allmänna avdelning samt vissa grenar av verksamheten inom sektionen för kulturell folkberedskap.

Efter att hava erinrat om sammansättningen av *styrelsens ledning* framhåller Tunberg, att denna under nu inträdda förhållanden torde kunna väsentligen reduceras. Sitt förslag härutinnan utvecklar han på följande sätt.

Ledningen överlämnas åt en styrelse, bestående av chefen för utrikesdepartementets pressbyrå, en militär ledamot med suppleant och chefen för Tidningarnas Telegrambyrå, eventuellt även chefen för Radiotjänst och chefen för statens biografbyrå, den senare särskilt i egenskap av sakkunnig i filmfrågor. Att uppehålla befattningen såsom ordförande och chef torde för bud-

getåret förordnas chefen för utrikesdepartementets pressbyrå, vilken härför bör tillerkännas ett tilläggsarvode av förslagsvis 3 000 kronor. Det sistnämnda arrangementet synes så mycket lämpligare, som därigenom vinnes vad tidigare förgäves eftersträvats, nämligen gemensamt chefskap för informationsstyrelsen och utrikesdepartementets pressbyrå.

Styrelsens *sekretariat* bör enligt Tunbergs förslag efter hand i sig upptaga den allmänna avdelningen på så sätt, att för särskilda frågor (utländsk propaganda m. m.) tillsätts ett par sakkunniga, vilkas arvoden kunna begränsas till sammanlagt 3 000 à 4 000 kronor.

De i fråga om styrelsens ledning och sekretariatet föreslagna åtgärderna skulle enligt Tunberg inbringa en besparing på avlöningsanslaget av omkring 35 000 kronor, varav vid anslagsberäkningen för budgetåret 1944/45 skulle kunna tagas i anspråk 30 000 kronor.

Administrativa avdelningen med registratorskontoret kan enligt Tunbergs uppfattning ej lämpligen undvaras utan bör kvarstå oförändrad.

Angående *upplysningsavdelningen* framhåller Tunberg, hurusom dess arbete är i huvudsak uppdelat på krisinformation och granskning. Beträffande krisinformationen framhåller han, att tidskriften »Från departement och nämnder» är en högst värdefull och mycket uppskattad publikation, vilken utan fråga bör bibehållas. Beträffande övrig krisinformation anför han, att en sammanhållande uppgift på området är synnerligen angelägen samt att själva verksamheten är förenad med obetydliga kostnader för styrelsen, enär nödiga medel i allmänhet tillskjutas från utomstående håll. Den enda mera avsevärda utgift, som åvilar styrelsen i denna del, utgjordes av resebidragen till deltagarna i informationsdagarna. Att indraga dessa anser sig emellertid Tunberg ej kunna förorda. Några ekonomiska förändringar på förevarande punkt vore därför ej önskvärda. Ett annat vore måhända förhållandet med granskningen och den del av krisinformationen, som byggde omedelbart därpå. Granskningen, som gäller svenska periodiska publikationer och resulterar dels i pressklipp, dels i pressöversikter, tillgodosåge bl. a. regeringens och administrationens behov av information rörande stämningen och opinionen i landet. I princip vore denna verksamhet i de flesta situationer outhärdlig, men det låte sig likväl tänkas, att den begränsades till pressklippen — och deras fördelning — och att sålunda pressöversikterna avskaffades. För egen del anser Tunberg pressöversikterna vara nyttiga och praktiska och hänvisar därvidlag till den förut omnämnda promemorian. Av denna framgår, att till pressöversikternas mottagare riktats en rundfråga, huruvida de önskade behålla båda översikterna eller endera eller ansåge, att dessa kunde upphöra. Svar hade ingått från ungefär hälften av mottagarna. Av dessa hade något mer än hälften förklarat sig önska bibehålla båda översikterna och omkring en sjättedel endera av dessa. Enligt Tunbergs mening vore dock översikterna onekligen förenade med ej ringa kostnader. Han föreslår därför deras indragande, så snart lämpligen ske kan. Därigenom skulle enligt Tunbergs beräkningar åstadkommas en besparing av omkring 30 000 kronor, varav 15 000 kronor på avlöningsanslaget och 15 000 kronor på omkostnadsanslaget. Av besparingen skulle omkring 20 000 kronor kunna tagas i anspråk

vid beräkningarna för budgetåret 1944/45, varav hälften på vardera anslaget.

Vidkommande *rådgivnings- och dispensavdelningen* anför Tunberg, att den ständigt varit synnerligen ansträngd på grund av mångskiftande och ökande uppgifter och att dess arbetsstyrka under rådande förhållanden ej kan nedbringas.

Allmänna avdelningen föreslås i sin helhet till avveckling. Den besparing, som därigenom skulle vinnas, vore tagen i beräkning vid de förut refererade förslagen med avseende på styrelsens ledning och sekretariatet.

De besparingar, som Tunberg föreslagit i fråga om de för informationsstyrelsen i årets statsverksproposition under tredje huvudtiteln äskade anslagen, uppgå alltså till sammanlagt 65 000 kronor, varav vid anslagsberäkningen för budgetåret 1944/45 omedelbart skulle kunna tillgodoräknas 50 000 kronor, nämligen på avlöningsanslaget 40 000 kronor och på omkostnadsanslaget 10 000 kronor.

I fråga om *sektionen för kulturell folkberedskap*, vars anslag upptagas under åttonde huvudtiteln, anför Tunberg:

Den informationsstyrelsen tillhörande fristående sektionen för kulturell folkberedskap, den s. k. folkberedskapen, har från åttonde huvudtiteln åtnjutit ett reservationsanslag å 200 000 kronor. Detta anslag är disponerat på följande sätt: 1) kostnader för den centrala organisationen 94 750 kronor, 2) kostnader för ombudsorganisationen 24 000 kronor, 3) kursverksamhet 40 000 kronor, 4) framställning av kortfilmer 20 000 kronor, 5) övrig upplysningsverksamhet 21 250 kronor.

Folkberedskapen är i egentligaste mening en krisinstitution, avsedd att träda i funktion vid krig eller överhängande krigsfara. Den ombudsorganisation, som av folkberedskapen skapats, är en ovärderlig tillgång för regeringen i dess förbindelse med allmänheten, då de ordinarie upplysningsvägarna stoppats. Härav följer emellertid å andra sidan, att folkberedskapens uppgift just för ögonblicket är av mindre aktualitet. Dess arbete bör framför allt inriktas på ett bevarande av ombudsorganisationens funktionsduglighet men också i huvudsak begränsas därtill.

I anslutning härtill föreslår Tunberg, att folkberedskapens anslag till kursverksamhet, 40 000 kronor, och till framställning av kortfilmer, 20 000 kronor, indragas, varigenom vinnes en besparing av 60 000 kronor. Denna summa kan enligt Tunberg tagas i anspråk redan vid anslagsberäkningen för budgetåret 1944/45.

De av professor Tunberg för nästa budgetår föreslagna besparingarna uppgå alltså för informationsstyrelsen i dess helhet till sammanlagt 110 000 kronor.

Styrelsens övriga ledamöters yttranden.

Över det av informationsstyrelsens ordförande avgivna förslaget hava dess övriga ledamöter vid sammanträde med styrelsen den 25 april 1944 avgivit personliga yttranden.

Den av professor Tunberg för avvecklingsplanen uppställda förutsättningen, att Sveriges utrikespolitiska läge icke allvarligt försvåras utan utvecklar sig mot en stadigvarande förbättring och stabilisering, understrykes starkt av

flertalet ledamöter. Den ene av de militära ledamöterna uttalar, att i det ovissa läge, som alltjämt råder, begränsningar i styrelsens uppgifter, verksamhet och organisation icke böra företagas, och den andre militäre ledamöten betecknar det som verklighetsfrämmande att nu upptaga frågan om avveckling av styrelsen. En av de civila ledamöterna anför, att den mest påfrestande perioden för den svenska statsledningen kan komma att inträffa i krigets slutskede och i samband med fredskrisen, och en annan förklarar sig räkna med växande, icke med avtagande arbetsuppgifter för styrelsen. Flera ledamöter finna från sådana utgångspunkter, att åtgärder för en effektivisering av det statliga informationsväsendet böra vidtagas. I anslutning till denna uppfattning beröra flertalet ledamöter frågan om informationsstyrelsens departementala förläggning och ställning i övrigt inom statsförvaltningen. Några ledamöter upptaga sålunda ånyo tanken att anknyta styrelsen till ett konsultativt statsråd eller till statsministern. En ledamot framhåller särskilt, att det är nödvändigt, att styrelsen beredes möjlighet att giva andra statliga informationsorgan — med undantag för utrikesdepartementets pressbyrå — direktiv i såväl positiv som negativ riktning.

I fråga om chefskapet för styrelsen ansluter sig vice ordföranden till Tunbergs förslag, att det tills vidare förenas med chefskapet för utrikesdepartementets pressbyrå. Därest emellertid en särskild ordförande anses böra förordnas, understryker vice ordföranden vikten av att för denna uppgift utses en person med tillräcklig auktoritet samt politisk och om möjligt även journalistisk erfarenhet. Å andra sidan framhåller han, att ordförandeskapet icke torde behöva taga vederbörandes hela arbetskraft i anspråk, samt avvisar tanken på inrättandet av en befattning såsom kanslichef. Chefen för pressbyrån invänder för sin del, att informationsstyrelsens verksamhet berör även områden, som äro främmande för utrikesdepartementets egentliga uppgift, och att ett sammanförande under en gemensam chef skulle kunna framkalla den uppfattningen, att utrikespolitiska synpunkter på ett oberättigat sätt hävdas i styrelsens verksamhet; för en betydligt kortare avvecklingsperiod än den, som förutsetts i Tunbergs skrivelse, kunde däremot en uppgift som verkställande styrelseledamot eller kanslichef möjligen förenas med chefskapet för pressbyrån, varvid för att åvägabringa ytterligare besparingar borde till byrån överföras vissa av styrelsens uppgifter, såsom vakthållningen vid rådgivnings- och dispensavdelningen, vilken kunde anordnas gemensamt med pressbyråns vakthållning. I likhet med pressbyråchefen framställa övriga styrelseledamöter erinringar mot Tunbergs förslag i förevarande avseende och förklara sig anse en särskild ordförande erforderlig. Ett par ledamöter vilja vid ordförandens sida ställa en kanslichef med uppgift att leda handläggningen av löpande ärenden; som kanslichef borde den nuvarande chefen för folkberedskapen kunna fungera, varigenom kostnaderna skulle begränsas.

Beträffande sammansättningen av styrelsens ledning i övrigt biträder vice ordföranden Tunbergs förslag, såvitt därigenom denna ledning skulle begränsas till chefen för utrikesdepartementets pressbyrå, en militär ledamot med suppleant och chefen för Tidningarnas Telegrambyrå. Pressbyråchefen

och de båda militära ledamöterna uttala icke avvikande mening i annan mån än att de, såsom nyss nämnts, förorda tillsättandet av en särskild ordförande. En ledamot anser, att styrelsen bör bestå av, förutom ordförande, fem ledamöter, nämligen cheferna för utrikesdepartementets pressbyrå (tillika vice ordförande), försvarsstabens press- och filmavdelning, Radiotjänst, Tidningarnas Telegrambyrå och statens biografbyrå. En ledamot slutligen finner visserligen, att kontakten med radio och film torde kunna upprätthållas utan att dessa områden äro företrädda av särskilda ledamöter i styrelsen, men föreslår, att denna kompletteras dels med ledamöter, som kunna giva direkt information i inrikespolitiska frågor, främst sådana som röra arbetsmarknaden och folkförsörjningen, dels ock med en ledamot, representerande de stora folkrörelserna.

I detta sammanhang må anmärkas, att en av styrelsens ledamöter förordar återinförandet av ett pressråd såsom stöd för styrelsens verksamhet. Även andra organisatoriska åtgärder beröras i uttalandena. Sålunda påyrkar en ledamot, att en bestämd gräns drages mellan informationsstyrelsens och utrikesdepartementets pressbyrås arbetsområden; upplysningsverksamheten gentemot utlandet ävensom informationer till pressen i utrikespolitiska frågor böra enligt hans mening ombesörjas av pressbyrån, under det att informationsstyrelsen bör utöva stort inflytande på upplysningsverksamhet, rikad mot svensk allmänhet och förmedlad på annat sätt än genom pressen. Pressbyråchefen berör för sin del frågan, hur avvecklingen av informationsstyrelsen bör läggas vid en tidpunkt, då man anser sig kunna vidtaga åtgärder för en anpassning till fredsförhållanden. Under den angivna förutsättningen förefaller det honom naturligt, att den redan före kriget planerade utbyggnaden av utrikesdepartementets pressbyrå till en avdelning på två byråer kommer till stånd och att de av informationsstyrelsens uppgifter, som naturligt sammanhånga med utrikesdepartementets verksamhet, övertagas av denna, som därvid även borde tillföras någon eller några av de journalistiska krafter, som varit knutna till informationsstyrelsen. Härigenom vunnas en mot uppgifterna bättre svarande organisation. De egentliga pressärendena kunde sålunda sammanföras till en grupp och anförtros den ena byrån, under det att vid den andra byrån ärenden rörande upplysningsverksamheten på längre sikt, utlandsorganens förseende med informationsmaterial och övriga med utlandspropagandan förknippade frågor handlades.

Professor Tunbergs förslag att indraga pressöversikterna möter i allmänhet icke ogillande från övriga ledamöters sida. Den ene av de militära ledamöterna vill dock bestämt avråda från ett indragande, och den andre förklarar, att den inrikes pressöversikten bör bibehållas. Pressbyråchefen finner, att den befattning, som informationsstyrelsen haft med pressöversikterna, skulle, om dessa anses helt böra avskaffas, i vissa delar lämpligen kunna övertagas av pressbyrån. Pressöversikterna utgöra enligt hans mening en värdefull informationskälla för våra beskickningar och konsulat. Så omfattande översikter som de av informationsstyrelsen för närvarande utgivna vore emellertid icke av nöden för utlandsrepresentationen. Ett studium av

den inhemska pressen inginge självfallet i pressbyråns dagliga arbetsuppgifter, och med någon mindre personalförstärkning skulle i begränsad omfattning översikter av svenska pressuttalanden kunna göras av byrån, på samma sätt som denna sammanställer översikter över utländsk press. En ledamot anser, att en indragning av pressöversikterna skulle vara beklaglig bland annat ur den synpunkten, att det för landsortspressen torde vara av stort värde att veta, att dess meningar och över huvud taget meningar av mera lokalbetonad beskaffenhet genom översikterna komma fram till vederbörande myndigheter.

Utöver nu berörda yttranden hava två av styrelsens ledamöter uttryckligen hänvisat till en promemoria, dagtecknad januari 1944 och undertecknad av styrelsens ledamöter med undantag av ordföranden, vice ordföranden och pressbyråchefen samt bilagd det protokoll, till vilket de personliga yttrandena avgivits.

Inledningsvis förklara undertecknarna av promemorian, att de kunna i stort sett instämma i den kritik av den statliga informationsverksamheten, som framfördes i den förut refererade, vid 1943 års riksdag väckta motionen. Å andra sidan vilja de framhålla, att de rådande förhållandena väsentligen torde finna sin förklaring i de allmänna förutsättningar i organisatoriskt hänseende, från vilka statsmakterna utgingo, då informationsstyrelsen inrättades. Det gällde att nyskapa så litet som möjligt. Styrelsen uppbyggdes på grundval av den förut existerande tremannanämnden med dess verkställande organ, statens informationsbyrå, vars arbetsuppgifter huvudsakligen lågo på informationen om svenska krisförhållanden, sådana de kommo till synes under hösten och vintern 1939—40. Utrikesdepartementets pressbyrå inordnades icke i styrelsen utan erhöll såsom praktiskt taget självständig uppgift att sköta den del av styrelsens uppdrag, som på något sätt har beröring med utrikespolitiska förhållanden. I promemorian göres gällande, att oklarheten i gränsdragningen mellan styrelsens och pressbyråns befogenheter är iögonfallande, varför det vore av stor betydelse, att genom ändring av instruktionen för informationsstyrelsen en klarare gräns droges mellan pressbyråns och styrelsens arbetsområden.

I detta sammanhang påpekas också, att styrelsens förbindelser med övriga departement och myndigheter ej heller blivit föremål för någon principiell reglering utan lämnats i huvudsak åt den utformning, som praxis kunde giva, vilket icke i alla fall avsatt tillfredsställande resultat, samt att styrelsens ställning till andra statliga informationsorgan ingalunda blivit tillfredsställande ordnad. Promemorian undertecknare förklara sig vara av den uppfattningen, att det för närvarande förnämsta hindret för ernående av tillfyllestgörande snabbhet och säkerhet i informationsarbetet ligger däri, att informationsväsendet saknar tillräckligt fast anknytning till regeringen såsom en enhet. De yttra därom vidare:

Den önskvärda förankringen av informationsverksamheten i regeringen torde lämpligast kunna tillgodoses genom att informationsväsendet anknötes till ett konsultativt statsråd, som jämlikt § 5 regeringsformen bemyndigades

att i respektive departementschefers ställe handlägga ärenden rörande den av krisförhållandena betingade informationsverksamheten och som alltså skulle hava att inom regeringen svara för denna verksamhets olika grenar oberoende av deras departementala förläggning. Då styrelsen i sitt remissyttrande till statsutskottet på sin tid anslöt sig till denna lösning, förelåg ännu möjlighet att för informationsverksamheten taga i anspråk en då obesatt post såsom konsultativt statsråd. Sedan denna möjlighet nu icke längre förefinnes, torde det huvudsakliga syftet med den föreslagna anordningen kunna vinnas genom att uppdraga övervakningen av informationsärendena åt något av de redan fungerande konsultativa statsråden.

Vi skulle även finna frågans lösning genom en statssekreterarebefattning för informationsärenden i statsministerns kansli fullt acceptabel. Statsministern måste mer än någon enskild departementschef eller något enskilt konsultativt statsråd anses lämplig att inom regeringen företräda en verksamhet, vilken ofta har beröring med flera departement. Den ifrågasatta statssekreteraren skulle hava möjlighet till inblick i de överväganden, som föregå viktiga regeringsbeslut, och äga tillgång till det material av ofta hemlig beskaffenhet, som ligger på de beslutande instansernas bord. Enligt vår mening ligger ett dylikt projekt helt i linje med tanken att anknyta informationsverksamheten till ett konsultativt statsråd.

I promemorian anföres även, att det synes vara av behovet påkallat att öka den förtroliga muntliga informationens omfattning. Vidare understrykes, att den form av statlig informationsverksamhet, som styrelsen ombesörjer, skall och bör upphöra, så snart något så när normala förhållanden bliva rådande i den del av Europa, som Sverige tillhör. Det framhålles emellertid, att den mest påfrestande perioden i den svenska utrikes- och inrikespolitiken kan komma att inträffa i krigets slutskede och i samband med fredskrisen. Därom säges:

Utrikespolitiska händelser, även sådana invid våra gränser, med därur härflytande flyktingsproblem av hittills osedd storleksordning, liksom vårt också härav beroende försörjningsläge kunna komma att få svåra återverkningar på den offentliga opinionen i vårt land och åstadkomma upprivande motsättningar. En välskött upplysningstjänst har under sådana förhållanden en stor uppgift i att bidra till en god och solidarisk svensk samhällsanda. Det är vår bestämda uppfattning, att informationsstyrelsen för närvarande icke är rustad att möta de påfrestningar, som krigets fortsatta skeden sålunda kunna komma att utsätta den för och till vilka vissa förebud redan framträtt. Det synes nödvändigt att förebygga, att det till de politiska spänningar, som i detta läge säkerligen icke kunna undvikas, kommer »informationskriser» av det slag de sista månaderna uppvisat.

I promemorian förordas slutligen, att den statliga informationsverksamheten tages under grundlig omprövning med beaktande av de synpunkter och förslag, som i promemorian anförts, och att de åtgärder vidtagas, till vilka en sådan omprövning kan föranleda.

Pressnämndens yttrande.

Professor Tunbergs skrivelse av den 21 april 1944 samt protokollet vid informationsstyrelsens sammanträde den 25 i samma månad överlämnades den 2 maj 1944 till pressnämnden med anmodan att skyndsamt inkomma med det yttrande, vartill nämnden kunde finna anledning. Den 12 maj av-

gav pressnämnden det begärda yttrandet. I detta hänvisade nämnden inledningsvis till de synpunkter på förbindelserna mellan pressen och myndigheterna, som nämnden framlagt i en till mig ställd skrivelse av den 20 april 1944. Denna skrivelse torde därför böra här något beröras.

Nämnden erinrar däri om att dess huvuduppgifter äro att medverka vid upprätthållandet av förbindelserna mellan pressen och myndigheterna samt att utgöra ett organ för självdisciplin inom pressen. I förstnämnda avseende framhåller nämnden, att den utan tvivel varit till gagn genom att många olägenheter och missförhållanden, som tidningarna erfarit i sitt arbete, påtalats hos vederbörande myndigheter och rättelse därigenom vunnits. Vad nämndens egenskap av organ för pressens självdisciplin beträffar hade nämnden däremot ej kunnat i högre grad inverka på de tidningar, som av sin uppfattning kommit att företräda vissa ytterlighetsriktningar inom svensk politik. Då nämnden ej haft till sitt förfogande något organ, som för dess räkning efter enhetliga grunder verkställt granskning av de olika pressorganen, hade det vidare förekommit, att vissa publicitetsfall påtalats och av nämnden klandrats, samtidigt som andra måhända lika klandervärda fall fått passera utan anmärkning på grund av att de icke påtalats genom anmälan till nämnden. Nämnden hade därför i viss mån kommit att framstå mera som ett organ för utförande av vissa myndigheters önsknings, i många fall föranledda av påpekanden från representanter för utländska makter, än som ett självständigt organ för främjande av ett rätt bruk av tryckfriheten, något som måhända varit till förfång för nämndens auktoritet. Gränslinjerna mellan nämnden och andra myndigheter, främst statens informationsstyrelse, vilka haft befogenheter i förhållande till pressen, hade vidare ej varit tillräckligt klart uppdragna.

Beträffande förbindelserna mellan pressen och myndigheterna uttalar nämnden i sin skrivelse av den 20 april följande.

Utän tvivel har ett statligt informationsorgan, om än i begränsad omfattning, alltjämt vissa uppgifter att fylla. Det kan sålunda för pressen — och därmed för allmänheten — under tider som de nuvarande vara till gagn att ett organ finnes, till vilket pressen kan anmäla sina önskemål i fråga om upplysningar rörande statsmakternas och myndigheternas planer och åtgöranden samt rörande vissa tilldragelser i in- och utlandet, vilka motivera klarläggande eller ståndpunktstagande från den svenska regeringens eller de svenska myndigheternas sida. Många gånger kan det också vara av värde för en tidning att kunna få anvisning på vilken myndighet eller tjänsteman den bör vända sig till för att få viss upplysning eller kommentar. Det är även av vikt, att pressen kan erhålla vägledning angående tolkningen och tillämpningen av gällande författningensliga publiceringsförbud, i första hand det militära förbudet enligt kungörelsen nr 197/1940. Befogenheten att meddela dispens från sistnämnda förbud bör alltjämt utövas av civilt organ. Vidare måste det anses vara ett allmänt intresse, att vissa hemliga ärenden, t. ex. rörande spioneri och sabotage, delvis kunna meddelas offentligt genom att ett statligt informationsorgan står i förbindelse med de handläggande och hemligstämplande myndigheterna och i samråd med dem utfärdar kommunikéer och i övrigt meddelar upplysningar. Över huvud taget föreligger också ett behov för pressen att erhålla sammanfattande redogörelser av sakligt in-

nehåll. Slutligen får man kanske också räkna med att myndigheterna även under fortsättningen av kriget kunna komma att göra framställningar till tidningarna att avstå från eller begränsa publiciteten i vissa fall. Det synes då vara ett intresse för pressen själv, att sådana hänvändelser företagas i viss ordning, så att likformighet i behandlingen kan åstadkommas. Det bör i detta sammanhang understrykas, att någon begränsning i den nyhetsbetonade informationsverksamhet till tidningspressen och allmänheten, särskilt beträffande utrikespolitiska spörsmål, som hitintills förekommit, ej bör ske. Erfarenheterna synas snarast ge vid handen, att en mera generös politik på detta område skulle vara mera motiverad. Den enligt nämndens åsikt berättigade kritik mot informationsverksamheten, som under de gångna åren framförts, har nämligen mest riktats mot den utrikespolitiska nyhetstjänsten, vilken ofta varit onödigt restriktiv, oklar och fördröjd. Av gällande regler för den nuvarande informationsstyrelsen framgår ej heller tydligt, vilken befattning informationsstyrelsen haft att taga med upplysningsverksamheten rörande rikets förhållande till främmande makter. Pressnämnden anser det därför angeläget, att informationsorganets uppgifter på ifrågavarande område i fortsättningen fastställas så noggrant som möjligt. I detta avseende anser nämnden, att spörsmål rörande nyhetstjänsten i utrikespolitiska frågor böra handhas direkt av utrikesdepartementets pressbyrå, som bör givas en för denna betydelsefulla uppgift lämplig organisation.

Nämnden förklarar vidare, att den ej anser sig hava anledning att närmarre utveckla, huru ett informationsorgan, lämpligt för nuvarande och till krigets slut rådande förhållanden, i detalj bör vara ordnat, då utredning därom torde ingå i det uppdrag, som lämnats informationsstyrelsens ordförande. Pressnämnden anser emellertid, att informationsorganet i ej obetydlig grad och till fördel för statskassan skulle kunna organisatoriskt begränsas. I samband med en omorganisation av informationsverksamheten synes även, enligt pressnämndens mening, böra tagas under omprövning, huruvida ett medlande organ mellan myndigheterna och pressen, sådant som nämnden utgör, fortfarande kan anses hava en uppgift att fylla.

I sitt yttrande av den 12 maj 1944 anför nämnden vidare, att det synes nämnden, att den nuvarande informationsstyrelsens organisation och verksamhet skulle kunna begränsas, oberoende av om vårt lands utrikespolitiska läge försväras eller förbättras. Under de mer än fyra år, som storkriget varat, hade nämligen såväl myndigheter som press vunnit sådan erfarenhet och rutin i avseende å förbindelserna sinsemellan, att en hel del av den förut nödvändiga statliga handledningen och upplysningsverksamheten nu torde kunna undvaras. Nämnden kunde i stort sett anse det förslag, som framlagts av informationsstyrelsens ordförande, såsom en lämplig inledning till den avveckling av styrelsen, vilken förutsattes äga rum efter krigets slut. Den kunde emellertid ej biträda tanken, att chefen för utrikesdepartementets pressbyrå samtidigt skulle vara styrelsens chef. Den yttrar därom följande.

En allmän mening inom pressen torde vara, att ett statligt informationsorgan skall kunna hävda offentlighetssynpunkter gentemot såväl försvarsmyndigheterna som utrikesdepartementet. Ett överlämnande av chefskapet över styrelsen åt utrikesdepartementets pressbyråchef måste därför anses som en olycklig anordning. Enligt nämndens uppfattning bör till styrelsens

chef utses en fjärde ledamot med starkast möjliga auktoritet gentemot myndigheterna och med politisk och helst även journalistisk erfarenhet.

Efter att hava framhållit önskvärdheten av att styrelsens chef erhåller möjlighet att närvara vid föredragning i statsrådsberedning av vissa ärenden förklarar nämnden, att den ej vill bestämt uttala sig om huruvida chefsbefattningen bör ordnas som en hel- eller deltidstjänst. Med hänsyn till effektiviteten i arbetsledningen syntes det förra vara att föredraga. Möjligen skulle dock det senare kunna tänkas, om styrelsen till souschef erhöle en person, som tillika i egenskap av kanslichef skötte och ansvarade för det dagliga och löpande arbetet. Angående organisationen av styrelsens ledning i övrigt anför pressnämnden följande.

Det statliga informationsorganet bör enligt nämndens mening hava möjlighet att för samråd på olika upplysningsområden med sig adjungera sakkunniga, såsom chefen för Radiotjänst och chefen för statens biografbyrå. Pressnämnden vill också ansluta sig till den mening, som anförts av en ledamot av nuvarande informationsstyrelse, att det statliga informationsorganet bör hava en närmare anknytning till pressen själv genom ett pressråd eller särskilda pressakkunniga, detta för bistånd i ömtåliga publicitetsspörsmål, särskilt när förhållandena påkalla, att visst nyhetsmaterial i rikets intresse ej bör utlämnas åt offentligheten. Dessa sakkunniga böra utses till begränsat antal och i första hand bland medlemmarna i de fyra politiska pressorganisationerna. Såsom nämnden framhållit i sin skrivelse den 20 april detta år, synes i samband med en omorganisation av informationsverksamheten även böra tagas under omprövning, huruvida ett medlande organ mellan myndigheterna och pressen, sådant som pressnämnden utgör, fortfarande kan anses hava en uppgift att fylla.

Beträffande begränsningen av folkberedskapens verksamhet framhåller nämnden, förutom vad professor Tunberg anført, att tidningarna böra kunna i fredstid fylla de uppgifter, som avses att, när landet är i krig, i viss mån tillkomma folkberedskapen, varvid dock förutsättes, att tidningarna erhålla upplysningar i minst samma omfattning som för närvarande folkberedskapens ombud. Nämnden förordar vidare, att de s. k. informationsdagarna för pressen bibehållas men på visst sätt omläggas. Slutligen framhåller nämnden önskvärdheten av att det statliga informationsorganet även i sitt nya skick erhåller tjänstemän som, med undantag av förvaltnings- och registreringspersonal, i största möjliga utsträckning äga erfarenhet av redaktionellt arbete.

Flertalet av de uppgifter med avseende på statlig upplysningsverksamhet, som fullgöras av statens informationsstyrelse, torde komma att kvarstå, så länge kriget i Europa pågår. Händelseutvecklingen kan komma att medföra, att de i vissa avseenden växa i omfattning och betydelse. Ett nedläggande av styrelsens verksamhet bör därför icke för närvarande ifrågakomma. Å andra sidan synes det önskvärt att förbereda och underlätta den avveckling av informationsstyrelsen, som förutsättes äga rum, när utrikespolitiska förutsättningar därför föreligga, och att i detta syfte bortskära sådana verk-

*Departements-
chefen.*

samhetsgrenar, som icke äro nödvändiga på grund av alltjämt rådande utomordentliga förhållanden. Från dessa utgångspunkter kan jag i stort sett godkänna det förslag till begränsning av organisationen och verksamheten, som framlagts av informationsstyrelsens ordförande. I likhet med pressnämnden finner jag nämligen, att de nu ifrågasatta inskränkningarna kunna genomföras oberoende av frågan, huruvida Sveriges utrikespolitiska läge försvåras eller förbättras. De tillgodose enligt min mening önskemålet om enkelhet och sparsamhet i statsförvaltningen utan att eftersätta kravet på nödvändig försvarsberedskap inom upplysningsverksamhetens område.

Av det sagda torde framgå, att jag icke anser mig kunna föreslå några mera genomgripande förändringar i informationsväsendets organisation. Jag vill således icke giva min anslutning till det av flera ledamöter i informationsstyrelsen förordade förslag att anknyta styrelsen till ett konsultativt statsråd eller till en statssekreterare i statsministerns kansli, som redan av fjolårets riksdag avvisades; en dylik anordning synes mig nu desto mindre påkallad, sedan genom olika underhandsöverenskommelser styrelsens fortlöpande orientering rörande aktuella frågor av olika slag säkerställts. Vad beträffar den särskilt av pressnämnden framförda uppfattningen, att spörsmål rörande nyhetstjänsten i utrikespolitiska frågor böra handhavas direkt av utrikesdepartementets pressbyrå, torde den i stort sett motsvaras av den ordning för ärendenas handläggning, som i praktiken tillämpas.

Om jag alltså i huvudsak kan ansluta mig till det av informationsstyrelsens ordförande avgivna förslaget, hyser jag likväl i ett hänseende en annan uppfattning än denne. I likhet med pressnämnden och flertalet av informationsstyrelsens ledamöter, chefen för utrikesdepartementets pressbyrå inbegripin, anser jag mig ej kunna förorda, att chefskapen för informationsstyrelsen och utrikesdepartementets pressbyrå, på sätt professor Tunberg föreslagit, förenas under nästinstundande budgetår. Såsom Tunberg själv understrukit, är förutsättningen för en dylik anordning, att vårt lands utrikespolitiska läge förbättras och att den genomföres som ett led i informationsstyrelsens blivande avveckling. Enligt min mening skulle också en dylik lösning av styrelsens chefsfråga, ehuru den kunde tänkas medföra vissa fördelar för det löpande arbetet, få karaktär av provisorium i högre grad än omständigheterna ännu medgiva. Även de skäl, som pressnämnden anfört mot förslaget om gemensamt chefskap för styrelsen och pressbyrån, synas mig vara beaktansvärda. Det är utan tvivel av stor vikt, att i spetsen för informationsstyrelsen står en ordförande och chef, som äger obestridd självständighet såväl gentemot andra myndigheter som gentemot pressen. Ordföranden bör på ett auktoritativt sätt företråda informationsstyrelsen och ägna särskild uppmärksamhet åt frågor av större betydelse. Däremot torde det vara av mindre vikt, att han deltagit i de rutinmässiga göromålen vid styrelsen. Det synes därför vara tänkbart, att ordföranden ingriper väsentligen endast i frågor av principiell natur eller politisk räckvidd, under det att ledningen av det löpande arbetet uppdrages åt en kanslichef.

Med denna ändring är jag beredd att tillstyrka ordförandens förslag.

Enligt en i enlighet därmed genomförd omorganisation skulle informationsstyrelsen alltså bestå av en ordförande och chef samt tre andra ledamöter, nämligen chefen för utrikesdepartementets pressbyrå, en militär ledamot med suppleant samt verkställande direktören för Tidningarnas Telegrambyrå. Inom styrelsen skulle finnas, utöver ett gemensamt sekretariat, en administrativ avdelning, en upplysningsavdelning samt en rådgivnings- och dispensavdelning. Den allmänna avdelningen skulle alltså avskaffas. Om ordförandeposten icke anordnas såsom heltidstjänst, torde en kanslichefsbefattning böra inrättas. Detta senare behöver icke medföra ytterligare ökning av personalen, då en kanslichefstjänst torde kunna förenas med befattning såsom avdelningschef.

Den av mig förordade anordningen, enligt vilken en särskild ordförande bibehålles och, eventuellt, en kanslichef tillsättes, måste givetvis medföra större avlöningskostnader för styrelsen än vad som förutses i den nuvarande ordförandens förslag. Genom vissa ytterligare besparingsåtgärder torde det likväl bli möjligt att för nästinstundande budgetår sänka avlöningskostnaderna med 30 000 kronor eller med endast 10 000 kronor mindre än det av ordföranden beräknade beloppet, 40 000 kronor. För avlöningar vid styrelsen under budgetåret 1944/45 skulle alltså erfordras ett från 240 000 till 210 000 kronor nedsatt belopp.

Vad beträffar styrelsens omkostnader har jag icke något att erinra mot ordförandens förslag. Jag förordar alltså, att pressöversikterna indragas och att med hänsyn därtill omkostnadsanslaget för budgetåret 1944/45 minskas från 60 000 till 50 000 kronor.

I samband med frågan om en omorganisation av informationsstyrelsens ledning har i enlighet med pressnämndens begäran företagits en omprövning av frågan, huruvida ett medlande organ mellan myndigheterna och pressen, sådant som pressnämnden utgör, fortfarande kan anses hava en uppgift att fylla. Jag har därvid funnit, att en sådan medverkan till upprätthållandet av förbindelserna mellan pressen och myndigheterna för att åstadkomma ett önskvärt samarbete dem emellan, som utgör pressnämndens huvuduppgift, varit av stort värde och alltjämt icke lämpligen kan undvaras. Den synes emellertid kunna, på sätt pressnämnden antytt, lämnas av ett begränsat antal till informationsstyrelsen knutna pressakkunniga. Dessa böra, efter beslut av informationsstyrelsens ordförande eller på framställning från de sakkunniga, kunna adjungeras med informationsstyrelsen för behandling av visst ärende. De sakkunniga böra vidare äga rätt att väcka förslag i varje fråga, som faller inom informationsstyrelsens verksamhetsområde, varvid torde få förutsättas, att de ägna särskild uppmärksamhet åt önskemålet om goda förbindelser mellan myndigheterna och pressen. Därigenom skulle de övertaga pressnämndens huvuduppgift. Om riksdagen intet har att erinra mot detta förslag, är det därför min avsikt att hos Kungl. Maj:t hemställa om pressnämndens upphörande och om utseende av dylika pressakkunniga. Ersättning åt dessa, vilken synes böra utgå i form av dagarvode enligt i 1921 års kommittékungörelse fastställda grunder, torde, i lik-

het med kostnaderna för pressnämnden, få bestridas av det under tredje huvudtiteln uppförda reservationsanslaget till kommittéer och utredningar genom sakkunniga.

Vad slutligen beträffar den inom styrelsen upprättade sektionen för kulturell folkberedskap erinrar jag om att årets riksdag redan realbehandlat frågan om anslag till sektionen, varvid kamrarna emellertid stannat i olika beslut beträffande anslagets storlek. Denna fråga kommer på hemställan av statsutskottet att bliva föremål för gemensam votering. Riksdagens beslut torde i vart fall komma att innebära, att anslagsmedlen för folkberedskapen komma att i förhållande till Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framlagda förslag minskas med minst 50 000 kronor. Vidare erinrar jag om att vid årets riksdag icke har ifrågasatts någon ändring i sektionens verksamhet eller i den hittills tillämpade ordningen, enligt vilken Kungl. Maj:t äger besluta om dispositionen av ifrågavarande anslagsmedel. Vid sådant förhållande torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att i samband med det beslut, varigenom medel må komma att ställas till sektionens förfogande för nästa budgetår, taga under överbäggande den begränsning av sektionens verksamhet, som nu föreslagits av professor Tunberg.

Av det sagda framgår, att enligt professor Tunbergs förslag de sammanlagda utgifterna för informationsstyrelsen, inbegripet folkberedskapen, skulle för nästinstundande budgetår sänkas med 110 000 kronor. Enligt den ståndpunkt, som jag i det föregående intagit, och med beaktande av den hittillsvarande riksdagsbehandlingen av frågan om anslag till sektionen för kulturell folkberedskap skulle minskningen av de sammanlagda riksstatsanslagen för nästa budgetår till informationsstyrelsens samtliga verksamhetsgrenar i förhållande till vad i statsverkspropositionen föreslagits komma att belöpa sig till minst 90 000 kronor, innebärande en sänkning från 440 000 kronor till högst 350 000 kronor.

Under återopande av vad jag sålunda anfört, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte, med återkallande av de i statsverkspropositionen under tredje huvudtiteln till innevarande års riksdag i ämnet framlagda förslagen, föreslå riksdagen

att till *Statens informationsstyrelse* för budgetåret 1944/45 anvisa:

för 1. *Avlöningar* ett *förslagsanslag* av kronor 210 000;
för 2. *Omkostnader* ett *förslagsanslag* av .. kronor 50 000.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

P. Zethelius.